

Po tomto předběžném vymezení předmětu a úkolů papyrologie bylo by možno papyrologii *definovat* jako pomocnou vědu studia starověku, jejímž cílem jest dešifrování (čtení), vydávání a vykládání řeckých a latinských textů napsaných na papyrusu neb jiném předmětě (přenositelném), jež jsou ve vztahu k Egyptu v době řecko-římského panství.²⁾

Tak i biblické řecké papyry jsou předmětem papyrologického studia.

I.

P a p y r u s j a k o p s a c í l á t k a.

Dříve než nastíníme historii a úkoly papyrologie, jest třeba předeslati několik poznámek o rostlině a z ní zhotovené psací látce, která dala jméno nové vědě.

Čím pro středověk byl pergamen a pro dobu moderní papír, tím pro starověk byl p a p y r u s, Řeky nazývaný *χαρτις*, Římany charta. Jako psací látka byl v užívání 4000 let, neboť nejstarší datovaný egyptský papyrus je ze 4. tisíciletí př. Kr. a byl v částečném užívání až do stol. 8. po Kr., kdy po invasi arabské byl zatlačen papírem z hadrů. Z Egypta se rozšířil papyrus i do ostatních zemí starého světa. Egypťané, řecký starověk, doba římská i byzantská užívaly papyrusu ke psaní, takže můžeme předpokládati, že nejenom knihy Nového zákona, ale i celá klasická literatura byla napsána na papyrusu. A v této skutečnosti jest třeba hledati příčinu zániku autografů starověkých knih klasiků i svatopisců. Papyrus jest velmi křehký, trpí vlhkostí, vzduchem, větrem, takže za normálních podmínek stěží vydrží déle než 200 let. Je-li však těchto nepříznivých vlivů uměle uchráněn, může přetrvati celá tisíciletí. Tak tomu bylo v Egyptě, kde se papyrus často náhodou dostal do suchého písku, který jest výborným konservátorem, a tak vzácné doklady starověku byly zachovány vědě. Jinde těchto přirozených podmínek není; proto nebylo na př. možno, aby se zachovaly autografy knih Nového zákona, které vznikly jinde než pod egyptským sluncem.

²⁾ Hlavní úloha papyrologie podle formulace U. Wilckena jest: »Auf der soliden Basis eines gemeinsamen Unterbaues die neuen Materialien in die verschiedenen historisch arbeitenden Wissenschaften hinüberleitet, um die neuen Einzeltatsachen wieder in die grossen Zusammenhänge zu bringen, aus denen sie einst hervorgegangen sind.« Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde. I, 1. XIV.

Psací látka papyrus se zhotovovala v Egyptě z rostliny druhu třtinného *Cyperus papyrus*, již se dařilo zvláště v deltě Nilu a jež později byla pěstována také v Apulii a na Sicilii.

Za zprávy o rostlině, její kultuře a způsobu zhotovování psací látky z papyrusu, děkujeme jednak Theophrastovi (*Hist. Plantarum* IV., 8, 3), a Herodotovi (II., 92) jednak Pliniovi St. (*Nat. hist.* XIII., 11—13). Theophrastes ve svém popsání této egyptské rostliny vedle ostatního užívání popsal i užívání rostliny ku psaní. Toto vyličení opakoval Plinius s chvalozpěvem na papyrus: »cum chartae usu maxime humanitas vitae constet, certe memoria.« Z papyrusu byl připravován pokrm, pleteny koše a sandály nebo zhotovován oděv. Papyrus sloužil ke stavbě člunů a nábytku. Kořeny rostliny byly spalovány místo dřeva. Avšak hlavní účel papyrusu byla jeho příprava jako látky ku psaní. Po nálezech četných papyrusů si dnes můžeme z nedosti jasných zpráv Pliniových učiniti jakousi představu o výrobě této psací látky.

Lodyha rostliny se rozřezávala v tenké proužky. Střední z nich byly nejširší a proto nejlepší. Proužky byly kladeny vedle sebe, nejdříve ve směru horizontálním a pak byly pokryty druhou vrstvou ve směru vertikálním. Obě vrstvy byly polévány vodou, někdy ještě slepovány jemným kličem, pak byly lisovány, sušeny na slunci, uhlazeny a po stranách seříznuty, a tak vznikla látka, jejíž povrch byl jemný, rovný a způsobilý ku psaní. (*ὁ χάρις* 2 Jan 12.) Bylo-li třeba delšího kusu papyrusu ku psaní, bylo slepeno více jednotlivých listů — zachoval se nám na př. papyrus dlouhý 44 m (Harris) — a po pravé straně tak vzniklého závitku byla připevněna hůlka, kolem které se pruh papyrusu otáčel. Při čtení rozvínoval čtenář svitek od levé strany ku pravé. Ve svitku (volumen) se psávalo pouze na jednu stranu, a to zpravidla na stranu, kde byly horizontálně položené proužky rostliny. Tato strana bývá nazývána *recto*, strana druhá *verso*. Pro určení stáří rukopisu je důležité, na které straně papyrus jest popsán. Když se psalo v závitcích, bývala popsána pouze strana *recto*. Proto papyrus popsáný pouze na jedné straně bývá zbytkem svitku a zpravidla staršího data. Papyrusy popsané *recto* i *verso* jsou zbytkem kodexů, a proto — jak bude ještě níže ukázáno — jsou data pozdějšího. Avšak někdy i zbytky svitků bývají popsány *recto* i *verso*, když na př. nepotřebný svitek se stal bezcennou makulaturou a z důvodů

úsporných nový text byl později napsán na stranu zv. verso. Takový text bývá ovšem data pozdějšího. Tak na př. u novozákonního papyru P¹⁸ z konce 3. nebo počátku 4. st. verso strana staršího svitku s textem z knihy Exodus (40, 26—32) byla popsána textem z Apokalypse (1, 4—7). Stejný případ jest též u P¹³ (Ox P. 657). Přední strana papyrusu jest popsána latinským textem z knih Liviových, kdežto strana zadní, podle písma ze 4. stol., textem z listu sv. Pavla k Židům. Snad nějaký římský úředník přinesl s sebou závitek do Egypta, zde po odchodu závitek zanechal a některý křesťan na zadní stranu vepsal biblický text.

Častá snaha, využití papyrusu co nejvíce, jest dokladem, že nebyl levnou věcí, jako na př. náš dnešní papír. A přece zase nebyl věcí tak drahou a nedostupnou, jak někdy bývá tvrzeno. Jeho cena ovšem ve všech dobách nebyla stejná a závisela na jakosti papyrusu. V nejnovější studii o ceně papyrusu Naphtali Lewis³⁾ ukazuje, že cena papyrusového svitku se rovnala asi denní mzdě. Mimo Egypt byla cena papyrusu poněkud větší. Tak v Řecku v 5. st. př. Kr. podle zachovaných dokladů stál závitek papyrusu jednu drachmu dva oboly, kdežto denní mzda činila pouze jednu drachmu. Výroba papyrusu kvetla v Egyptě zvláště v době řecko-římské. Byly to hlavně alexandrijské továrny, jež zásobovaly celé Středozeší. Není stále dosti jasno, kdy a v jakém rozsahu kultura papyrusu byla státním monopolem. Od Augusta většina plantací papyrusů v deltě Nilu byla majetkem privátním, stejně jako fabrikace a prodej byly majetkem soukromým. Za Lagidovců, jak dokazuje P Tebt. III., 709, se monopol vztahoval na prodej papyrusu, nikoliv však na pěstování této rostliny. Továrny prodávaly státu, ale i osoby privátní kupovaly přímo od výrobců. Za doby římské byl tento monopol odstraněn a nahrazen pravděpodobně roční taxou, která opravňovala k výrobě a prodeji papyrusu.⁴⁾

Ne všechny druhy papyrusu byly stejné kvality. Rovněž Plinius nám zanechal zprávu o různých druzích tohoto psacího materiálu, od papyrusu skoro luxusního, hieratica papyrus, který sloužil k opisům knih náboženských, až k papyrusu druhu nejhrubšího, emporitica papyrus.

³⁾ L'Industrie du Papyrus dans l'Égypte Gréco-Romaine. Paris 1934, str. 152—7.

⁴⁾ N. Lewis l. c. str. 120.

F o r m a, již ve starověku bylo ku psaní užíváno, byl hlavně závitku, u literárních textů pohanů až do IV. stol. po Kr. Užívání papyrusových kodexů bylo tedy velmi krátké, protože již ve IV. stol. kodex papyrusový byl nahrazován kodexem pergamenovým. S tohoto bibliologického hlediska nálezy biblických papyrů posledních let nejsou bez zajímavosti, protože potvrdily hypotézu, že to byli křesťané, kteří první začali užívat pro Písmo sv. formy kodexové místo běžného závitku. Stalo se tak již v první polovici druhého stol. Když koncem minulého století se začaly nacházeti papyrusové fragmenty, hlavně s obsahem křesťanským, popsané recto i verso, bylo zřejmo, že se jedná o zbytky kodexů. I když písmo a ostatní známky nasvědčovaly tomu, že jsou starší čtvrtého století, někteří jim toto stáří přiznati nechtěli, a to právě pro jejich kodexovou formu. Nálezy se však množily a tak pravděpodobnost staršího data papyrusového kodexu se stávala stále větší. Tato domněnka byla s naprostou jistotou dokázána v r. 1930 nálezem biblických papyrů Chester Beatty. Jsou zbytkem dvanácti kodexů a svým stářím sahají až do II. stol. po Kr.

Proč právě křesťané upustili od formy závitku a začali užívati formy dnešní knihy, není dosud úplně jasné. Zpravidla za důvod této nové knižní formy bývá udávána chudoba křesťanů. Důvod bude spíše jiný, více rázu praktického. Závitků bylo používáno k opisům literárních textů, určených k přečtení a uložení. Takovou knihou však bible nebyla. Písmo sv. bylo knihou liturgickou, knihou neustálého studia, byla třeba častého srovnávání a vyhledávání textů, na př. k vyučování, k hájení víry proti bludařům, a k tomu forma svitku byla velmi nevýhodná. Svitek byl nepohodlný, neustálým rozvinováním a svinováním se lámal, takže snad proto z důvodů praktických byli právě křesťané velmi záhy vedeni k formě přirozenější a praktičtější, k formě knihy, kodexu.

Vzorem pro utvoření papyrusové knihy byly voskové deštičky, jichž bylo v řecko-římské době užíváno jako zápisníků, účetních knih, školních sešitů a podobně. Několik takových tabulek bývalo spojováno, takže vznikala diptycha, triptycha nebo polyptycha, nazývaná caudex, nebo codex. Podle vzoru těchto voskových tabulek byl tvořen, překládáním papyrusových listů a vkládáním jich do sebe, papyrusový kodex. Protože však papyrus jest velmi křehký, byl zpravidla do sebe vkládán jen menší počet listů, 4, 5 nebo 6

a pak teprve větší počet těchto vrstev spolu spojován v jeden kodex. Tak se často papyrusový kodex skládal z vrstvy několika sešitů. Než i kodexy, tvořící jen jedno složení, se našly, jako na příklad novozákonní P⁵, publikovaný v Ox P. r. 1899. Je to jeden z prvních papyrů, který vzbudil pozornost svojí formou kodexovou, protože obsahoval první a poslední kapitolu z evangelia sv. Jana. Podle dohady papyrologů papyrus jest zbytkem (první a poslední stránkou) kodexu, který původně měl 50 listů (100 stránek).

Vedle formy papyrusových rukopisů vodítkem k určení stáří manuskriptů jest hlavně *paleografie*, způsob psaní, tvar jednotlivých písmen atd. Originály knih Nového zákona byly asi psány písmem denního života, kursivou, opisy však běžným písmem knih, unciálou, která se udržela až do 9. st. Bez mezer, interpunkcí (*scriptio continua*), byla vedle sebe kladena velká písmena a jen t. zv. nomina sacra byla zkracována ($\overline{\Theta\Sigma} = \theta\epsilon\acute{o}\varsigma$, $\overline{ΚΙ}$ = *κυρίον*, $\overline{ΠΝΑ}$ = *πνεῦμα*.)⁵⁾

Tak vypadal rukopis a kniha v době vzniku a prvních opisů Nového zákona. Bohužel materiál, na němž tyto knihy byly napsány, a nepříznivé podmínky klimatické nedovolily, aby se nám dochovaly autografy svatopisců. Avšak, díky suchému egyptskému písku, zachovaly se nám alespoň opisy, a to data velmi starého. Nebylo druhého místa v řecko-římském světě, kde podmínky ke konservování papyrů byly tak výhodné, jako v Egyptě. Přes egyptská města a vesnice se přenesly války, zbořeniny zavanul písek a z něho po staletích lopata učencova vybírá zbytky papyrů, jež se stávají materiálem i pro studium bible.

Z ohromné spousty starověkých papyrů se nám sice dochovaly ještě papyry z Herculana v Itálii, kde výbuchem Vesuvu roku 79 po Kr. byl rázem přerván život, ale ty nemají pro papyrologii takového významu, jako papyry z Egypta. Lávou byly svitky sice uchovány budoucnosti, ale ve stavu zuhelnatělém, takže když v letech 1752—54 byly nalezeny, bylo jejich rozvinování spojeno s velikými obtížemi a mnoho zuhelnatělých svitků se rozpadlo.

Tak jediným místem nálezů starých papyrů zůstal Egypt. Hlavním zdrojem papyrů jsou tak zvané *κοπρίαι* nebo

⁵⁾ Více možno nalézt v odborné literatuře, zvl.: V. Garthausen, *Griechische Paläographie*², I. 1911. *Das Buchwesen im Altertum* 1911. F. G. Kenyon, *Books and Readers in Ancient Greece and Rome*, 1932. W. Schubart, *Griechische Palaeographie*, 1925. *Das Buch bei den Griechen und Römern*, 1907. E. M. Thompson, *Introduction to Greek and Latin Palaeography*, 1912.

κοπρωνες, hromady odpadků, podle moderní terminologie makulatura. Tak jako dnes, i ve starém Egyptě nepotřebné zbytky, odpadky z rodin i kanceláří byly vyváženy za město. Tam je zanesl písek a tyto dopisy, účty, kvitance, oznámení nejrůznějšího druhu nám podávají po staletích věrný obraz antického života. Tím věrnější a bezprostřednější, čím méně byly kdysi určeny širší veřejnosti. Jiným nalezištěm papyrů jsou zříceniny starých domů. Tyto často primitivní stavby, z nepálených cihel, neměly dlouhého trvání. Na zříceninách starých domů byly budovány příbytky nové a tak dnes nalézáme v těchto zříceninách stopy života i několika generací.

I mumie a sarkofágy mumií nám zachovaly ne jeden cenný papyrus. Často bývalo používáno zbytečných papyrů k vyplnění, místo vnitřností, mumifikovaných posvátných zvířat, na příklad krokodilů. Jindy skoupili továrníci mumií starou makulaturu k výrobě kartonáže mumií a sarkofágů. Papyry byly slepeny dohromady a nejvrchnější vrstva byla pokryta sádrrou a pomalována. Anglický papyrolog Flinders Petrie byl první, který poznal, že rakve z Gurôb jsou zhotoveny z lepenky o několika vrstvách papyrů.

Takového původu jest nedávno publikovaný fragment Deuteronomia ze II. st. př. Kr., nejstarší to fragment řecké bible.⁶⁾

Někdy se stává, že papyry bývají vykopány ze země, kam byly kdysi uloženy v hliněných hrncích a nádobách, jako papyry Chester Beatty. Má se za to, že představený některého kostela anebo kláštera, když opatřil kopie nové, snad pergamenové, staré kodexy sebral, uložil do nádoby, a aby zbytky bible nebyly znešvěceny, zakopal je do země. Tak nám byl zachován vzácný poklad biblických papyrů z II. a III. stol. po Kr.

Netřeba podotýkati, že papyry takto nalezené a náhodně zachované budoucnosti jsou téměř vždy ve stavu velmi ubohém. Potrhané, mnohdy slepené v kouli se dostávají do rukou učenců. Ještě hůře se jim daří, jsou-li nalezeny domorodci. Ti je neodborným kopáním ještě více poškodí, prodávají antikvářům, kteří ve snaze co nejvíce vydělati, papyry často rozkouskují.

Když se papyry dostanou do knihoven a museí, bývá první starostí papyrologů k o n s e r v o v a t i je, to jest lísteček od lístečku odděliti, očistiti, srovnati a podobně jako diapositivы vložit

⁶⁾ Roberts C. H., Two Biblical Papyri in the John Rylands Library, Manchester 1935. Srv. ČKD. 1936, str. 169—172.

každý papyrus mezi dvě skla. Nebývalo tomu tak vždy a v dřívějších dobách neodborným konservováním byl ne jeden papyrus zničen. Dobře zachované svitky papyrů bývaly lepeny na plátno anebo sklo a tak vystaveny pomalé, ale jisté zkáze. Nemožno však toho prvním papyrologům zazlívati, neměli ještě techniky a zkušenosti konservátorů moderních. Konservování papyrů jest věcí velmi těžkou, opravdovým uměním, k němuž nestačí pouze technická zručnost a znalost materiálu, nýbrž i znalost palaeografie, řeči a hlavně velký stupeň trpělivosti a lásky. Dnes nejlepším konservátorem papyrů jest dr. H. Ibscher z Berlína, který jest pravým umělcem ve svém oboru.⁷⁾

Dr. Ibscher původním svým povoláním byl knihař. Když v papyrologickém oddělení berlínského musea byl pověřen konservováním papyrů, setkal se s velkými překážkami, hlavně linguistickými. Začal studovati orientální řeči a řečtinu, takže dnes jest povoláván k nejtěžším conservačním pracím do celého světa. Obdržel čestný doktorát a od papeže Pia XI., který ho povolal ke konservování papyrů do sbírek vatikánských, papežský řád.⁸⁾ Díky jeho zručnosti, byly brzy po svém nálezu dokonale konservovány též papyry Chester Beatty.

Po konservaci papyru možno přistoupit k jeho dešifraci, studiu a konečně k publikaci. Při citaci papyrů bývá uváděna sbírka, v níž je papyrus publikován a číslo v publikaci (nikoliv stránka). Seznam a zkratky nejdůležitějších publikací jsou uvedeny na konci této studie.

Papyry se označují buď podle místa nálezů (papyry oxyrhynské, elefantinské), nebo podle místa, kde jsou uloženy (pařížské, londýnské), či podle majetníka (Chester Beatty).

Historie papyrusových nálezů, od prvních skrovných počátků, až k dnešnímu mohutnému rozvoji jest velmi zajímavá. Podáváme

⁷⁾ Něco ze svých zkušeností sdělil dr. Ibscher ve článku: Die Wiederherstellung der Papyrus-Dokumente ve Forsch. u. Fortschr. 5 (1929) str. 158—9.

⁸⁾ O své conservační práci píše dr. Ibscher v uvedeném článku (str. 159): »Die Urkunden waren auf grobe Leinwand mit dickem Mehlkleister aufgeklebt worden und bildeten so einen willkommenen Weideplatz für allerlei Gewürm, als Sie glücklicherweise von Geheimrat Kehr in Spanien entdeckt wurden. Selbst für mich, der ich doch an manches in dieser Hinsicht gewöhnt bin, boten diese Urkunden einen grauenvollen Anblick. Dank dem Einschreiten Sr. Heiligkeit Papst Pius XI. konnten diese äusserst wichtigen Papyri noch zur rechten Zeit gerettet werden.«

v následujícím stručný přehled této historie se zvláštním zřetelem k nálezům papyrů biblických, hlavně novozákonních. Jest jich dosud poměrně málo. Podle Dobschützova katalogu z r. 1933, doplněného posledními nálezy, 52 čísel. Jsou označovány majuskulním P a arabským číslem (na př. P⁴), někdy též gotickým P^4 .

II.

Historie papyrologie a nálezů papyrů.

Předmětem vlastního studia papyrologického jsou řecké papyry, pocházející z Egypta; takovým nejstarším v Evropě známým papyrusem bude asi t. zv. list Amerbachův. Basilius Amerbach, majitel bohaté umělecké sbírky v Basileji (1534—91), obdržel tento řecký papyrus od svého přítele grecisty J. J. Grynaea (1540—1617) ještě s dvěma zlomky latinské unciální kursivy. Amerbach přilepil papyry na sklo s nápisem: »Bina folia papyri turcicae a domino Jo. Jac. Grynaeo theologo 22. Sept. 1591 donata.«⁹⁾ Papyry upadly v zapomenutí, až je našel C. Cr. Bernoulli a ukázal je v r. 1909 na sjezdu filologů v Basileji.¹⁰⁾ Zdá se, že řecký papyrus, pocházející asi ze 4. nebo 5. stol., jest zlomek některého církevního spisovatele. Jak k papyrusu přišel J. Grynaeus, není známo. Snad obdržel papyrus od některého cestovatele z Egypta. Zdá se, že i později byly přineseny do Evropy z Egypta zlomky papyrů, ale zmizely většinou jako kuriozity v privátních sbírkách a museích.

Historie nálezů papyrů — tak, jak ji známe dnes — počíná rokem 1778, kdy koupil kterýsi italský kupec anebo antikvář od egyptských fellahů z okolí Memphis papyrusový závitek. Tuto »novinku« věnoval kardinálovi Stefano Borgia. Kardinál ji umístil ve svém museu ve Velitri, a to moderním způsobem, tak, jak i dnes se papyrusy konservují, t. j. mezi dvěma skly. Pověřil dokonce švédského učenice Niels Iversena Schowa, aby papyrus vědecky publikoval. Závitek, dnes známý pode jménem Charta Borgiana, byl v roce 1788 Schovem — na tehdejší dobu to byl mimo-

⁹⁾ Karl Preisendanz, Papyrusfunde und Papyrusforschung. Leipzig (1933) 67—68.

¹⁰⁾ Abh. Ges. Wiss. Gött. N. F. 16, 3 (1917), 7—12. Taf. I.

řádný výkon — dešifrován a publikován.¹¹⁾ Ti, kteří očekávali obohacení literatury klasické, byli zklamáni. Závitek, datovaný z r. 192/3 po Kr., obsahoval seznam obyvatel obce Ptolemis Hormos, kteří se zúčastnili prací při stavbě hrází a kanálů. Papyrus je dnes uložen v národním museu v Neapoli (inv. č. 2318-20).

Po nálezu tohoto papyrusu přicházely do Evropy papyry další. Tak za Napoleonovy egyptské výpravy (1798) účastník výpravy D. Denon, ředitel Napoleonova musea, získal hieroglyfické a demotické papyry. Když po roce 1815 nastaly klidnější doby, vzrůstal zájem o řecké papyry a o kupování papyrů nejenom od obchodníků starožitnostmi, nýbrž i se strany evropských reprezentantů v Egyptě. Byli to zvláště konsulové evropských států, kteří se stali horlivými sběrateli papyrů a jejich sbírky jsou dnes v nejrůznějších museích evropských. Zvláště bohatá byla sbírka švédského generál. konsula v Egyptě Jana d'Anastasy. Příležitost ke koupi užili konsulové i jiných států, jako anglický generální konsul Henry Salt, francouzský Bernardo Trovetti a italský J. F. Mimaut.

Značný počet papyrů získala v této době i knihovna vatikánská jednak koupí, jednak v r. 1818 darem františkánského misiónáře Angelo da Pofi papeži Piu VII. (46 papyrů).¹²⁾

Jakmile domorodí fellahové poznali zájem Evropanů o papyry, začali po nich horečně pátrat a ve snaze, mnoho nalézt a vytěžít, nejeden cenný papyrus neodborným hledáním zničili. Nálezy prodávali buď přímo anebo prostřednictvím antikvářů Evropanům. Netřeba připomínati, že nebylo nouze o podvody a různé machinace. Nejednou se stalo, že papyrus byl ze zjištěných důvodů rozdělen, dostal se do různých museí a teprve po letech byl identifikován. Tak na př. druhá polovina gnostického magického papyrusu již v r. 1828 se dostala do Leidenu a první část teprve v r. 1857 do Britského musea. Angličtí učenci F. L. Griffith a H. Thompson v r. 1904 celý papyrus publikovali. Ačkoliv se egyptská vláda snažila zabránit podobným případům, až do dnešní doby se jí to nepodařilo. Jako příklad z poslední doby možno uvést papyry Chester-Beatty.

Celé století od r. 1778 až do r. 1877 možno označit jako dobu privátních vykopávek. Pro papyry biblické, novozákonní, celá tato

¹¹⁾ Charta papyracea graece scripta Musei Borgiani Velitris... edita a Nicolao Schow. Romae apud Antonium Fulgonium, 1788.

¹²⁾ Monumenta papyracea Aegyptia Bibl. Vat. Roma 1888.

perioda významu nemá, protože z této doby žádný nález význačnějších bibl. papyrů není znám.

Všechny tyto nálezy však byly zastíněny — bylo to právě sto let po nálezu Charty Borgiana — vykopávkami v okolí Medînet el Fayûm, ve zříceninách bývalého Crocodilopolis, později nazvaného Arsinoe. Bylo to v zimě 1877/78, když při odkopávání rumišť přišli domorodí fellahové na spousty papyrů nejrůznějšího druhu, nejenom na papyry řecké a hieroglyfické, ale i na papyry latinské, koptické, hebrejské, syrské, perské a arabské.

Protože Fayûm v historii nálezů papyrů hraje velikou úlohu a shledáváme se zde po prvé s nálezem biblického novozákonního papyrusu, podáváme něco z historie a topografie Fayûmu.

Rok 332 přinesl do Egypta nový život. Alexander Veliký po dobytí Egypta zakládá nové město Alexandria, která se stává jednak střediskem světového obchodu, jednak kolébkou umění a věd. Proud vystěhovalců z Řecka, Macedonie, Thracie, Syrie, Palestiny se rozlévá přes Alexandrii do celého Egypta. V zemi faraonů se probouzí řecko-macedonskou invasí nový život, který nepřestává Alexandrovou smrtí, nýbrž ještě více se vzmáhá za Ptolemaiovců. Po nálezu četných papyrů si můžeme dnes učinit velmi věrnou představu o životě právě v okolí Fayûmu. Vedle starých egyptských měst a vesnic vzniká více než sto nových. Menší polovina z nich má jména egyptská, větší polovina již jména řecká, na př. podle sídel staré vlasti, nebo podle členů panujícího rodu, jako Theadelpheia, Philoteris, Euergetis nebo Philadelpheia. Středem života byla Arsinoe, čítající až 100.000 obyvatel.¹³⁾

Spousty papyrů nalezených v okolí Fayûmu se dostaly nejdříve do Kahýry a odtud byly rozprodávány do ciziny. Největší část fayûmských papyrů zakoupil vídeňský antikvář Theodor Graf a tak tisíce papyrů se dostaly do Rakouska, kde v letech 1881 až 1896 přešly do majetku velkovévody Rainera, který je 18. srpna 1899 věnoval vídeňské dvorní bibliotéce. Tímto velikým darem — bylo to 70.000 pap. řeckých, 30.000 arabských, 5000 koptických a přes 200 perských z El-Fayûm, Aschmûnen a Dimê — se stala dvorní bibliotéka majetnicí jedné z největších papyrusových

¹³⁾ P. Viereck, Philadelphia (Morgenland 16), Leipzig 1928. C. Wesely, Die Stadt Arsinoe in griech. Zeit S.-Ber. Ak. Wien 145, 1902.

sbírek světa. Zvláště cenná byla sbírka dosud vzácných papyrů arabských.

Papyry dešifrovali a publikovali Josef Karabacek (arabské), Jakub Krall (koptické) a Karel Wessely¹⁴⁾ (řecké). Zvláště poslední si zaslouží zmínky nejenom proto, že publikoval několik novozákonních papyrů (P³, ³³, ³⁴, ⁴¹, ⁴²), ale i proto, že jeho bohatá sbírka papyrů jest nyní majetkem pražské universitní knihovny.¹⁵⁾ K. Wessely patří k prvním průkopníkům papyrologie v dobách, kdy nebylo ještě dosti zájmu pro tuto novou vědu a kdy bylo třeba překonávat nesmírné překážky. Sám publikoval na 4000 papyrů. Pro biblické a theologické studium poskytne mnoho materiálu jeho pět sešitů řeckých a koptických theologických textů ve sbírce: »Studien zur Paleographie und Papyruskunde«.

Všechny dosavadní nálezy a vykopávky byly náhodné a soukromého charakteru. I když se našlo a bylo zachováno mnoho cenných papyrů, nikdo neví, kolik jich bylo neodborným pátráním a kopáním fellahů zničeno. Když ovšem fellahové poznali cenu papyrů a zájem učenců o ně, byli při kopání opatrnější a hleděli, aby se papyry nepoškozovaly. Netřeba připomínati, že k této opatrnosti byli vedeni důvody zjištnými. Toto soukromé pátrání má ještě jinou stinnou stránku. Fellahové — opět z důvodů zjištných — úzkostlivě tají místa nálezů. Tak na př. nevíme, odkud pochází poklad biblických papyrů Chester Beatty. A známost místa nálezů by mohla býti nejednou nejenom vodítkem k nálezům dalším, ale osvětlila by jistě i nejednu záhadu papyrů.

Poměrně pozdě došlo k soustavnému pátrání pod vedením odborníků, tak nutnému pro vědecké účely. Řadu s y s t e m a t i c k ý c h v ě d e c k ý c h v y k o p á v e k zahajuje anglický archeolog W. M. Flinders Petrie.¹⁶⁾ Vykopávky započal s podporou fon-

¹⁴⁾ K. Wessely, nar. 27. 6. 1860 ve Vídni. R. 1883 byl prohlášen doktorem filosofie a plných 20 let se při své profesorské činnosti věnoval papyrologii. Teprve r. 1904 byl zproštěn úřadu a jmenován ředitelem papyrusového oddělení ve víd. dvorní bibl. V r. 1919 se habil. jako soukr. docent paleografie a papyrologie na víd. univ., kde přednášel jednak na fil., jednak na theol. fakultě. Zemřel 21. 11. 1931.

¹⁵⁾ V roce 1933 dědictvím se staly papyry K. Wessely-ho majetkem prof. pražské německé univ. dr. Th. Hopfnera. Od něho v červnu 1934 přešly jednak do majetku pražské univ. knihovny (7032 řeckých papyrů), jednak Orient Institutu v Praze (1150 papyrů).

¹⁶⁾ Deset let svého pobytu a vykopávek v Egyptě vylíčil v knize: Ten years' digging in Egypt, 1881—1891. Lond. 1923.

du »Egypt Exploration Fund« r. 1883/4 v deltě Nilu v rybářské vesnici Sâh el-Hagar a v okolí Fayûmu (Hawâra, Illahûn, Kahûn). Pátrání přineslo ovoce. Byly nalezeny papyry osvětlující život řeckých obyvatelů Egypta i papyry literární, jako fragment Xenofontovy Kyropaideie, druhé knihy Illiady, fragmenty Platonových dialogů Laches a Phaidon. Filologicky Flindersovy nálezy zpracoval a publikoval John Pentland Mahaffy.¹⁷⁾

Flinders Petrie to byl, který v Gurôb, v malém pohřebišti z doby ptolemajovské objevil v kartonážích mumií papyrové fragmenty, jak bude ještě níže ukázáno.

Kladné výsledky racionelního pátrání Flindersova byly pobídkou k dalšímu systematickému hledání, při němž dosud největších výsledků dosáhli oxfordští papyrologové B. P. Grenfell a A. S. Hunt. Pod záštitou společnosti Egypt Exploration Fund a později Egypt Exploration Society, uživše zkušeností z předcházejících náhodných vykopávek, pracovali od roku 1895 již podle přesných vědeckých metod hlavně v okolí dnešní Behnesy, bývalého Oxyrhynchu. Město sice žádné význačné role v dějinách nehrálo, ale stalo se přece světoznámé anglickými vykopávkami a zajistilo si navždy čestné místo i v biblistice, protože až do nedávné doby největší počet biblických papyrů, z kanonických i apokryfních knih Nového zákona pochází právě z nálezů v Oxyrhynchu.¹⁸⁾ Anglickým papyrologům přálo štěstí. Jedním z prvních nálezů byla pověstná Logia Jesu a s nimi současně nalezený fragment evangelia sv. Matouše ze 3. stol., který dnes jest první v katalogu novozákonních papyrů.

To bylo v zimě 1896/7. Za tři měsíce našli Grenfell a Hunt plných 25 beden papyrů, materiál, jehož zpracování trvalo více než čtvrt století. Pět zim pátrali angličtí učenci v okolí Oxyrhynchu a zvláště poslední byla bohatá, nejvíce na texty klasické (Pindar, Euripides, Lysias, Sappho, Platon, Demosthenes, Isokrates).

Je těžko vylicíti vyčerpávající práci, spojenou s konservováním, dešifrováním a určováním nalezených papyrů. Od r. 1898 až 1927 publikovali neúnavní papyrologové (Grenfell zemřel v r. 1926) sedmnáct svazků textů (Nr. 1—2156) nejrůznějšího druhu

¹⁷⁾ J. P. Mahaffy, *The Flinders Petrie Papyri with Transcriptions, Commentaries, Index*, I. Dublin 1891, II. 1893.

¹⁸⁾ P. 1, 5, 9, 10, 13—30, 39.

a ještě mnoho neprozkoumaných papyrů čeká v Queens'College v Oxfordě na vydání.

V r. 1899/1900 pátrali Grenfell a Hunt v Umm el-Baragât v bývalé Tebtynys, kde býval uctíván vodní bůh Sûchos a posvátní krokodilové. Již W. M. Flinders Petrie v r. 1888 našel mumie krokodilů, ale nevěnoval jim zvláštní pozornosti. Když v lednu 1900 Grenfell a Hunt našli množství mumií posvátných krokodilů, netušili, že jejich kartonáž bude vzácným nálezem pro papyrologii. Na jejich cenu byli upozorněni náhodou. Neopatrností kteréhosi z pracovníků jedna z mumií se rozbila a ukázalo se, že nejenom kartonáž mumie jest z papyrusových závitků, nýbrž i vnitřnosti krokodilů byly vycpány papyry. Protože mumie neležely příliš hluboko v zemi, byly papyry značně poškozeny. Bylo však přece zachráněno mnoho papyrů, více dokumentárního než literárního rázu (hlavně z r. 120—90 př. Kr.), jimiž byla osvětlena historie pozdního ptolemajovského Egypta.¹⁹⁾

Byli to rovněž Grenfell a Hunt, kteří v letech 1896—99 z příkazu lorda Amhersta z Didlington Hall pátrali po papyrech, které pak publikovali ve dvou svazcích.²⁰⁾ V této sbírce pocházející většinou z okolí Hermupolis a Soknopaiû Nêsos jsou zastoupeny papyry dokumentární i literární. Toto pátrání bylo bohaté i na texty theologické, jimž je věnován první díl publikace. Zvláštní pozornost vzbudil velký fragment apokryfu o Isaiášovi *Ἀναβασιζὸν Ἰσαίου* (Ascensio Isaiae prophetae)²¹⁾ dosud známý pouze v ethiopském podání a pak dopis kteréhosi Egyptana z Říma »bratřím« z Fayûmu (asi z r. 265—280).

Dopis, který podle písma jest asi z druhé poloviny třetího stol., má i význam pro studium biblické. Na hořením okraji tohoto dopisu jest napsáno pozdější, druhou rukou několik slov z počátku epištoly k Židům, podle písma z konce 3. nebo počátku 4. stol.

¹⁹⁾ B. P. Grenfell-A. S. Hunt-J. G. Smyly, *The Tebtunis Papyri I*, Lond. 1902. B. P. Grenfell-A. S. Hunt-E. J. Goodspeed, *The Tebtunis Papyri II*, 1907.

²⁰⁾ *The Amherst Papyri. I: The Ascension of Isaiah, and other theological Fragments* (Lond. 1900). *II: Classical Fragments and Documents of the Ptolemaic, Roman, and Byzantine periods* (1901).

²¹⁾ Cf. R. H. Charles, *The Ascension of Isaiah*, translated from the Ethiopic version, which together with the new Greek fragment, the Latin versions and the Latin translation of the Slavonic is here published in full. London 1900.

(P¹²). Na druhé straně listu, rovněž druhou rukou, je připsán úryvek ze LXX (Gen. 1, 1—5).

Světová válka i tyto plodné anglické vykopávky zabrzdila. Ještě těsně před válkou Reginald Campbell Thompson jedenáct týdnů kopal ve Wadi Sarga v koptické osadě jižně od Asiût. Nalezena byla hlavně koptická ostraka a z řeckého Nového zákona fragment Apokalypse sv. Jana (P⁴³).

Z bohatých nálezů 19. století zvláště koupí mnoho papyrů získalo Britské museum. Avšak ještě v osmdesátých letech minulého století nemělo odborníka, který by papyry publikoval a byl to na př. K. Wessely, který londýnské papyry vydával ve Vídni.²²⁾

Zatím však vyrůstal v Londýně papyrolog, který dnes jest nestorem papyrologů a na slovo vzatý odborník. Sir Frederic Kenyon.²³⁾ Jeho jméno jest úzce spjato nejenom s papyrologií, nýbrž i se studiem biblickým, zvláště s Novým zákonem. Jeho zásluhou byly prostudovány a poměrně záhy publikovány papyry Chester Beatty. Bohatá činnost Kenyonova, důležitá pro paleografii, klasickou filologii a biblické studium, si zaslouží, aby byla v hlavních rysech vylíčena. Když byl asistentem Britského musea, bylo mu svěřeno oficiální vydání řeckých papyrů musea. První díl tohoto katalogu vyšel ve vzorné úpravě r. 1893.²⁴⁾ Bezprostředním stykem s papyry všeho druhu poznal Kenyon tak důkladně písmo řeckých papyrů, že v r. 1899 mohl publikovati svoji paleografii řeckých papyrů,²⁵⁾ která jest stále nezbytnou příručkou papyrologů. Význačným přínosem pro klasickou literaturu byla Kenyonova publikace Aristotelova státoprávního spisu *Αθηναίων Πολιτεία*, Athénský stát²⁶⁾ a básní Bakchylidových.²⁷⁾ Než i na poli biblistiky, zvláště v kritice textu, vykonal Kenyon velmi mnoho. Již v r. 1895 píše o nejstarších rukopisech bible²⁸⁾ a 1901 vydává svoji novozákonní textovou kritiku,²⁹⁾ která vyšla 1912 v doplněném a oprá-

²²⁾ Wien. Stud. 8, 1886, 175—230; 9, 1887, 235—278; 12, 1890, 81—97.

²³⁾ * 1863 v Londýně. Ředitel Britského musea na odpoč.

²⁴⁾ Greek Papyri in the Br. Museum. Catalogue with texts. Lond. 1893. I. (Nr. 1—138).

²⁵⁾ The Palaeography of greek Papyri. Oxf. 1899.

²⁶⁾ Aristotle, On the Constitution of Athens. Lond. 1891¹ 2 1892³.

²⁷⁾ The Poems of Bacchylides with Facsimile. Lond. 1897.

²⁸⁾ The Bible and the Ancient Manuscripts (1895, 3rd. ed., revised, 1898).

²⁹⁾ Handbook to the Textual Criticism of the New Testament. London, 1901.

veném vydání. Ke kritice textuální se vrátil i nyní v době své pense vědeckými³⁰⁾ i popularisačními³¹⁾ studii. Jméno Kenyonovo však zůstane navždy spjato s biblí rychlou a vzornou publikací biblických papyrů Chester Beatty. F. Kenyon, učitel dnešní generace papyrologů a zároveň odborník v textové kritice biblické, byl jistě nejpopovolanějším odborníkem k publikaci tak vzácného pokladu. A jsme mu za jeho vzornou publikaci vděční.

Jeho nástupcem v Britském museu se stal H. Idris Bell, jehož jméno jest rovněž spojeno s papyry biblickými. Již výše bylo vzpomenu P⁴³, který Bell publikoval a v poslední době značný rozruch způsobil jím vydaný fragment t. zv. »neznámého evangelia«. ³²⁾ H. I. Bell, který dovedl vyčísti mezi řádky kulturně-historické pozadí papyrů, jest též autorem význačné práce o židech a křesťanech v Egyptě. ³³⁾

Z anglických sbírek papyrů si ještě zvláštní zmínku zaslouží knihovna John Rylands Library v Manchesteru, kde jest i několik papyrů novozákonních: P³¹, P³² a Fragment evangelia sv. Jana, označený Kenyonem P⁵², z první poloviny II. stol., který jest nejstarším biblickým manuskriptem. ³⁴⁾ Táž bibliotheka se může chlubit i nejstarším známým papyrusovým fragmentem LXX, který byl rovněž, jako fragment čtvrtého evangelia, nedávno publikován. ³⁵⁾

Kladné výsledky pátrání a studií anglických papyrologů byly mocnou vzpruhou papyrologického studia i mimo Anglii. I když v jiných zemích nebylo často dosti porozumění a finančních prostředků k hledání a zakupování papyrů, přece v některých státech celá řada papyrologů se propracovala na odborníky světového jména. Byli to zvláště u č e n c i n ě m e č t í, kteří si zajistili v papyrologii čestné místo.

Byl to již na počátku druhé poloviny minulého století Theodor Mommsen, který ve svých pracích použil i materiálu papyrologického, zvláště materiálu, který osvětluje právní historii Egypta

³⁰⁾ Recent Developments in the Textual Criticism of the Greek Bible. London 1933. — The Text of the Greek Bible. Duckworth 1937.

³¹⁾ The Story of the Bible London 1936.

³²⁾ Fragments of an unknown Gospel and other early Christian Papyri. London, 1935. (Srovn. ČKD. 1936 str. 282—87.)

³³⁾ Jews and Christians in Egypt. London. 1924.

³⁴⁾ Roberts C. H., An Unpublished Fragment of the Fourth Gospel, Manchester 1935. (Srovn. ČKD., 1936, str. 169—172.)

³⁵⁾ Roberts C. H., Two Biblical Papyri in the John Rylands Library, Manchester (Manchester, 1936.) Srovn. ČKD., 1937, str. 154.

v době římské. Týž učenec dal v osmdesátých letech minulého století podnět svému žáku Ulrichu Wilckenovi, aby se věnoval papyrologii a stál i u kolébky prvních publikací řeckých papyrů berlínského musea: Berliner griechische Urkunden (BGU).

Vlastním organisátorem německého papyrologického studia i prvních vykopávek se stal Mommsenův žák Ulrich Wilcken.³⁶⁾ Wilckenovi se podařilo získati podporu berlínského musea, takže mohl v lednu 1899 začíti s vykopávkami v Ehnassieh el-Medína (Herakleopolis Magna). Výsledek vykopávek byl dobrý. 80 krabic s papyry a jinými dokumenty z římské a byzantské doby bylo zasláno do Evropy. Šťastně se dostaly až do Hamburku, zde však vzácný nález shořel. Bylo štěstí, že Wilcken měl kopie některých papyrů, které mohl publikovati.³⁷⁾ Zásluhou Wilckenovou byl též v r. 1900 uveden v život papyrologický časopis »Archiv für Papyrusforschung« (APF), do něhož přispívali nejlepší papyrologové němečtí i cizí. Z literárních prací tohoto nestora německé papyrologie je třeba upozorniti na jeho základní dílo o ostrakách »Griechische Ostraka aus Ägypten und Nubien« (Leipzig, Berlin 1899) a klasické dílo, které vydal s L. Mitteisem »Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde« (Leipzig, Berlin 1912), dílo stále nepostradatelné v papyrologii.

Vedle U. Wilckena hlavním představitelem německé papyrologie se stal Vilém Schubart,³⁸⁾ ovládající výborně paleografii papyrů³⁹⁾ i jejich hodnoty kulturní, které četnými essayemi a monografiemi přiblížil a zpřítomnil čtenářům.⁴⁰⁾ Historii a problémy papyrologie vystižně líčí jeho úvod do papyrologie.⁴¹⁾

Po expedici Wilckenově nastala v německých vykopávkách několikaletá přestávka. Byla to však národní hrdost — když nejenom anglické, ale i francouzské a italské vykopávky byly bohatě odměněny, — která přiměla německé papyrology k novým vyko-

³⁶⁾ U. Wilcken, nar. 1862 ve Štětíně.

³⁷⁾ Papyry publikované v BGU 3, 924 až 958.

³⁸⁾ W. Schubart, nar. 1873 v Lednici.

³⁹⁾ Griechische Paläographie (Handb. der Altertumswiss.hg. von W. Otto I, 1, 1925. Papyri Graecae Berolinenses. Tabulae in usum scholar. 2, Bonn 1911.

⁴⁰⁾ Ein Jahrtausend am Nil. Briefe aus dem Altertum. Berl. 1912. Das alte Ägypten und seine Papyrus. Berlin und Leipzig 1921. Das Buch bei den Griechen und Römern². Berlin und Leipzig 1921 a j.

⁴¹⁾ Einführung in die Papyruskunde. Berlin 1918.

pávkám. Od r. 1902 kopal v Egyptě Otto Rubensohn. Zvláště úspěšné byly vykopávky v Abusir el-Mäläq, kde našel mumie z prvního stol. po Kr., jejichž obaly však byly zhotoveny z papyrů o celé století starších. Nález byl tím pozoruhodnější, že papyry nepocházely z místa nálezů, nýbrž z okolí Alexandrie, kde pro vlhkost půdy se papyry nezachovaly. Zhotovitel mumií, snad přímo z Abusir el-Mäläq, koupil pravděpodobně »ve velkém« v Alexandrii makulaturu pro výrobu mumií. Tak byly na př. nalezeny dokumenty z konce ptolemajské a Augustovy doby. Důležitý byl v r. 1906 a 1907 objev aramejských papyrů v nilském ostrově Elephantině, nejenom pro obsah, nýbrž i řeč, protože papyry aramejské jsou vzácností.⁴²⁾

V r. 1908/9 bylo ve vykopávkách pokračováno za vedení Pavla Vierecka⁴³⁾ a Otty Zuckera. Bylo pátráno hlavně ve Philadelphii, kde později byl domorodci nalezen t. zv. archiv Zenonův, který bohužel byl jimi rozprodán do celého světa. Pro překážky finanční byli němečtí učenci přinuceni vykopávky přerušiti. Škoda, snad by bylo bývalo zabráněno rozkouskování Zenonova archivu.

Německé vykopávky byly zakončeny těsně před vypuknutím světové války pátráním Fr. Bilabela, který z popudu heidelberské Akademie věd kopal v Qarâra na východním břehu Nilu. Výsledek svých prací mohl publikovati teprve po válce v nově založené edici »Veröffentlichungen aus den badischen Sammlungen«. Byl nalezen i novozákonní papyrus zlomků epištoly sv. Pavla k Římanům (P⁴⁰). Německé university a musea si však opatřovaly papyry nejvíce koupí. Tak na př. universitní knihovna v Lipsku prostřednictvím Konstantina Tischendorfera získala archiv římského důstojníka ze Sakkâry. Vzácný je též závitok z Aschmûnên, obsahující seznam daňových povinností z r. 338 po Kr. Jest zajímavý nejenom pro svoji délku (4 m), ale i proto, že in verso napsal majetník žalmy v překladě Septuaginty.⁴⁴⁾ Asi z nouze, protože nebý-

⁴²⁾ Elephantina, nilský ostrov v Horním Egyptě, kde byla židovská vojenská kolonie, o jejímž životě nalezené papyry podávají obraz. Jsou z doby perské, podle datování z doby mezi 494—400. Více viz: N. Peters, Die jüd. Gemeinde von E. (1910). E. Meyer, Der Papyrusfund in E. (1912). A. Jirku, Die jüd. Gemeinde von E. (1912) a j.

⁴³⁾ P. Viereck: Philadelphia (Morgenland hg. von W. Schubart, H. 16). Leipzig 1928.

⁴⁴⁾ Podobný případ jest i u P¹³, kde text epištoly k Židům jest napsán na závitku s latinským textem některých knih Liviových.

valo zvykem psáti posvátné texty na pohanské anebo světské dokumenty. Fragmentů s žalmy jest v lipské knihovně více.⁴⁵⁾

Bohaté jest papyrusové oddělení universitní bibliothéky v Heidelberce. V roce 1900 získala tato knihovna koupí od vídeňského antikváře Th. Grafa fragment o 27 listech ze Septuaginty, který v r. 1905 publikoval Adolf Deissmann ve sbírce »Veröffentlichungen aus der Heidelberger Papyrus-Sammlung«.⁴⁶⁾ Jiný papyrus, vztahující se k Novému zákonu ze sbírky heidelberských papyrů, publikoval Carl Schmidt, totiž koptický text: Acta Pauli, ličící činy sv. Pavla a sv. Tekly v Ikoniu.⁴⁷⁾

Bylo by možno uvésti ještě celou řadu německých papyrologů, zvláště papyrologů, kteří se věnovali studiu papyrů právnických, avšak úkolem tohoto přehledu jest nastínit v hlavních liniích postup nálezů papyrů a papyrologického badání se zřetelem k papyrům biblickým, speciálně novozákonním.

Zmínky si ještě zaslouží papyrologové, kteří svými pracemi lexikálními, gramatickými, anebo informačními přispěli i ke studiu papyrů biblických anebo řeči Nového zákona. Jsou to zvláště Ed. Mayser,⁴⁸⁾ F. Preisigke,⁴⁹⁾ kteří svými slovníky usnadnili studium řeči novozákonních hagiografů, a Karel Preisendanz, který dílem »Papyrusfunde und Papyrusforschung«⁵⁰⁾ podal cenné informace zvláště o dnešním stavu papyrologie a místech jednotlivých států, kde papyry jsou uchovávány. Konečně to byl nedávno zesnulý Ad. Deissmann, který svými studiiemi ukázal na důležitost papyrusových textů pro studium řeči a exegese Nového zákona.⁵¹⁾

Jest samozřejmé, že i F r a n c i e se zúčastnila papyrologického hnutí na přelomu tohoto století a to nejenom koupí a studiem papyrů, nýbrž i vlastními vykopávkami.

V Antinoûpolis, bývalé Antinoë to byl Al. Gayet, který tam

⁴⁵⁾ C. F. G. Heinrici, Die Leipziger Pap.-Fragmente der Psalmen (Heinricis Beiträge z. Gesch. des N. T. 4, 1903).

⁴⁶⁾ Die Septuaginta-Papyri und andere altchristliche Texte hg. von A. Deissmann. Heidelberg 1905.

⁴⁷⁾ Acta Pauli (Veröff. II, Leipzig. 1904).

⁴⁸⁾ Grammatik der griechischen Papyri aus der Ptolemäerzeit. I. Laut- und Wertlehre, Leipzig 1906. — II. Satzlehre. Analytischer Theil I, 1926.

⁴⁹⁾ Wörterbuch der griechischen Papyrusurkunde, herausgegeben von dr. E. Kiessling, 3 vol. Berlin 1924—1931.

⁵⁰⁾ Verlag K. Hiersemann. Leipzig 1933.

⁵¹⁾ Bibelstudien, Marburg 1895. Neue Bibelstudien, Marburg 1897. Licht vom Osten. Tübingen 1908, 4. vyd. 1923.

nenalezl sice mnoho řeckých papyrů, ale zajímavé voskové tabulky s gramatickými, geografickými a matematickými školními úkoly.

V Medînet en-Nahas, v bývalé Magdôla, s dobrými výsledky kopali: Pierre Jouguet a Gust. Lefebre. Zvláště cenný byl nález četných papyrusových kartonáží, obsahující doklady denního života a později nález zlomků Homerovy Odysseje ze 3. stol. př. Kr.

Z francouzských papyrologů však nejvíce přálo štěstí G. Lefebrovi v Aphroditópolis, kde odkryl dům z římské doby a mezi jinými papyry našel též na 1200 veršů z Menandra.⁵²⁾ Papyry pocházely z archivu notáře Flavia Dioskora, který se též zabýval poesíí a verso papyrusových dokumentů popsal svými verši. Poesii tohoto místního básníka z Aphroditopôlis vydal nadějný, bohužel ve světové válce padlý, papyrolog Jean Maspero.

V r. 1911 začali pro papyrologický institut v Lille pátrati po papyrech v Tell-Edfû (Apollinopolis Magna) P. Jouguet a P. Collomp. Válka tyto práce přerušila, ale v r. 1921 byly znovu zahájeny. V Kahýře to jest Institut Français d'archéologie orientale, který účinně podporuje papyrologické snahy. Ohnisky papyrologických studií a prací ve Francii jsou hlavně university v Paříži, Lille a Strasbourgu. Při universitě v Lille byl založen papyrologický institut P. Jouguetem již v r. 1903. V r. 1920 byl založen papyrologický institut při Sorbonně v Paříži a mnoho papyrů z Lille sem bylo přeneseno ke zpracování. Ředitelem tohoto institutu jest jeden z nejlepších a nejbystřejších dnešních papyrologů P. Collart.

Ještě za německého obsazení jedním z nejživějších středisk papyrologického hnutí v Evropě byl Strasbourg a zůstal jím i po válce za vlády francouzské. Zde působí P. Collomp, který se zabývá hlavně textuálně kritickou stránkou papyrů.

I t a l i e, která stála u kolébky papyrologických studií (A. Peyron a kardinál A. Mai) v době velkých objevů na konci minulého století, neprojevovala zvláštní činnosti. Teprve na počátku tohoto století zásluhou Girolama Vitelliho i v Itálii zavládl papyrologický ruch a italští papyrologové si záhy dobyli na světovém fóru papyrologickém místo velmi čestné. G. Vitelli jako předseda společnosti pro klasická studia (Società Italiana per la diffusione e l'incoraggiamento degli studi classici) umožnil 1900 Arnoštovi Schiaparellimu

⁵²⁾ Serv. des Antiq. de l'Égypte. Fragments d'un mscr. de Ménandre. Le Caire 1907. Papyrus de Menandre. Catal. gén. Antiq. Ég. du Musée du Caire 52. Kairo. Leipzig 1911.

získání prvních papyrů v Gizê. V r. 1903 dochází i k vlastním italským vykopávkám v Aschmûnê (Hermupolis Magna), jejichž výsledky jsou publikovány ve sbírce *Papiri Fiorentini*.⁵³⁾ Dokladem nadšení a idealismu jest založení společnosti pro studium řeckých a latinských papyrů v Egyptě (r. 1908): *Società Italiana per la ricerca dei Papiri greci e latini in Egitto*, která byla založena z dobrovolných darů. Byly uvedeny v život nové vykopávky v Eschmûnên (E. Schiaparelli a F. Ballerini) a zvláště zdařilé v r. 1910/11 v Oxyrhynchos a Antinoe (E. Pistelli a G. Farina). Bylo nalezeno i několik papyrů novozákonních: P³⁵, P³⁶, P⁴⁸. K zpracování bohatého materiálu se utvořila ve Florencii *Scuola di Papyrologia*, a papyry, získané pátráním i koupí, byly publikovány v edici: *Pubblicazioni della Società Italiana per la ricerca dei papiri greci e latini in Egitto* (PSI). Zde byla na př. publikována velká část archivu Zenonova (324 čísel), který v r. 1915 získal Guido Gentili.⁵⁴⁾

Druhá papyrologická škola a středisko papyrologického studia se vytvořilo od r. 1914 při katol. universitě v Miláně. Zde v r. 1915 začal Aristide Calderini vydávati *Studi della Scuola papirologica di Milano* a konečně od r. 1920 nový papyrologický časopis *Aegyptus* a od r. 1928 edici *Papiri Milanesi*. Světovou válkou přerušené vykopávky obnovili italští učenci v r. 1927/28 u Oxyrhynchu (Evaristo Breccia) a v Tebtynis (Carlo Anti a Fausto Franco). U Oxyrhynchu byly nalezeny papyry dokladové i literární (Hipponax, Bakchylides, Kallimachos). Vykopávky v Tebtynis (Umm el-Baragât) přinesly nové světlo do topografie chrámu boha krokodilů Sekhnebtunis-Kronos a vedle četných hieratických a demotických textů kultického obsahu byly nalezeny i papyry řecké. Nalezené recepty a lékařský traktát ukázaly, že kněží tohoto chrámu se též zabývali lékařstvím.

Mezi italskými papyrology má čestné místo i Achille Ratti, Pius XI. Při svých archivních pracích přišel též do styku s papyry a publikoval na př. středověký papyrus, nalezený v basilice S. Vincenzo di Galliano presso Cantù.⁵⁵⁾ Papež Pius XI., znající cenu pa-

⁵³⁾ I (1906) II (1908—11) III (1915).

⁵⁴⁾ Publikovány v PSI IV Nr. 321—445, V 482—548, VI 551—682, VII 854—869, VIII 975 sq.

⁵⁵⁾ I *Papiri dell'antica Basilica di S. Vincenzo di Galliano presso Cantù*. Estratto dai »Rendiconti« del R. Ist. Lomb. di sc. e lett., Ser. II. Vol. XLI 1908.

pyrů, povolává do Říma nejlepšího konservátora papyrů dr. H. Ibschera a vyznamenává ho za konservátorské práce ve vatikánské bibliothece papežským řádem. Svůj zájem o papyrologii projevil i koupí (v r. 1930) nerozvinutého závitku z Egypta, který byl překvapením pro papyrology. Ukázalo se, že papyrus pochází z Marmariky (část římské provincie Cyrenaiky) a je tedy prvním papyrem z tohoto místa. Část zv. recto není pozdější r. 192 po Kr. a obsahuje seznam pozemků s libyjsky znějícími jmény míst a osob. Odtud se papyrus dostal do Egypta a strana zv. verso byla po r. 200 popsána novým, dosud neznámým textem populárního filozofa a rhetora Favorina »O vyhnanství«. ⁵⁶⁾

Netřeba zdůrazňovati, že největší papyrologický ruch jest v zemích, kde papyrologové mají prostředky buď k samostatným vykopávkám, anebo alespoň k zakupování papyrů pro knihovny a musea. K výše uvedeným evropským zemím, zvláště v posledních desetiletích, se čestně řadí i USA, kde vědecké ústavy jednak koupí, ⁵⁷⁾ jednak vlastním kopáním se stávají majetníky cenných papyrů a kde jest dnes několik papyrologů světového jména.

Střediskem papyrologického studia jest universita michiganská s bohatým pokladem papyrů. Theologické texty zde publikuje H. A. Sanders, který jest již dávno znám publikací důležitého pergamenového kodexu washingtonského a biblických manuskriptů z Freer Collection. ⁵⁸⁾ Týž učenec publikoval i dva papyry novozákonní, P³⁷ a P³⁸. ⁵⁹⁾ Jeho jméno je též spjato s papyry Chester Beatty, jejichž americký díl, listy sv. Pavla v r. 1935 publikoval. ⁶⁰⁾

Jiný profesor téže university Campbell Bonner publikoval v r. 1934 papyrusový kodex o 80 listech Pastýře Hermova, který pochází ze třetího stol. ⁶¹⁾

Michiganská universita získala svůj bohatý papyrusový poklad jednak vlastními vykopávkami v Karanis (Kôm Ushîm), jednak koupí (velká část archivu Zenonova, listy sv. Pavla z kodexu

⁵⁶⁾ Il papiro Vat. greco II (Studi e Testi 53, Vat. 1931).

⁵⁷⁾ Neb finanční spoluúčastí na vykopávkách Egypt Explor. Society.

⁵⁸⁾ Facsimile of the Washington Manuscript of the four Gospels in the Freer collection. Michigan 1912. The New Testament manuscripts in the Freer collection. New York 1918.

⁵⁹⁾ P³⁷ v Harv. Theol. Rev. 1926 str. 215—226. P³⁸ tamže 1927 str. 1.

⁶⁰⁾ A Third-Century Papyrus Codex of the Epistles of Paul. Ann Arbor University of Michigan Press 1935.

⁶¹⁾ A papyrus codex of the Shepherd of Hermas, University of Michigan Press 1934.

Chester Beatty). Aby texty byly co nejdříve zpracovány, přibrala michiganská universita k vydávání papyrů i odborníky zahraniční, jako C. C. Eggara z Anglie, který vydal Zenonův archiv,⁶²⁾ nebo Leiv Amundsena z Oslo.

Protože se Amerika zúčastnila i značnými peněžitými částkami na vykopávkách Egypt Exploration Society, dostalo se do Ameriky mnoho papyrů z Oxyrhynchu. Z papyrů novozákonních to jsou P^{1, 9, 10, 20, 21, 24, 25, 26, 28, 39.} ⁶³⁾

Jest samozřejmé, že papyrologický ruch nemůže býti tak živý v zemích, které nemají dosti finančních prostředků ke konání vlastních vykopávek, anebo alespoň k zakupování neprostudovaných a nedešifrovaných papyrů. Avšak ani v těchto méně šťastných zemích není papyrologie zanedbávána. Upozorňujeme alespoň na několik nejvýznačnějších papyrologů z ostatních evropských států.

Živý jest papyrologický ruch v Belgii, hlavně zásluhou Marcela Homberta, vydavatele papyrologického časopisu »Chronique d'Égypte« a výborné lístkové papyrologické bibliografie.

V Norsku jest středem papyrologického hnutí Oslo, kde vycházejí koupí získané »Papyri Osloenses«.

Ve Švédsku je to Upsala.

V Polsku se zabýval papyrologií Stanislav Witkowski a dnes, kdy i Varšava získala papyry, je to zvláště Jiří Manteuffel.

Z papyrologů švýcarských jest znám hlavně V. Martin.

Protože v Československu jsme do nedávné doby žádných papyrů neměli, ani papyrologie ve vlastním slova smyslu u nás pěstována nebyla. Byli to však hlavně universitní profesori, kteří sledovali nové objevy papyrů, pokud zasahovaly do jednotlivých oborů vědy. Tak na př. studiem právnických papyrů se obíral zvláště prof. dr. Ot. Sommer, M. Boháček, Vážný, E. Weiss. Z profesorů fakult filosofických zase hlavně klasičtí filologové v Listech filologických i při přednáškách upozorňovali na nové nálezy a jejich význam pro klasickou literaturu a filologii. Byli to zvláště prof. Ot. Jiráni, F. Groh, nyní prof. A. Salač, K. Wenig,

⁶²⁾ Zenon Papyri in the Un. of Mich. Collection (Un. of Mich. Stud. 24, 1931).

⁶³⁾ P²⁵ byl věnován Bonebrake theol. Seminary, Daiton, Ohio. Bohužel, tento pap. se však při stěhování do nové budovy ztratil. Tak mi bylo sděleno dopisem ze dne 11. ledna t. r.

K. Svoboda a na německé universitě A. Stein, San. Nicolo a zvláště Th. Hopfner.

O vlastní papyrologii informovala v popularisační studii »Pohlady egyptských hrobů« (Praha 1919) Dr. J. Hüttlová a J. R. Lukeš (heslo papyrologie v dodatcích Ottova slov. nauč. Časop. Země II., 288—93, Praha 1921).

O papyrech biblických psal dr. T. Hudec v Hlídce (1935, str. 85 násl.), dr. Karel Šimeček ve výroční zprávě stát. reál. gymn. v Čes. Třebové 1931/32 a dr. Jan Merell v posledních ročnících ČKD a prof. Žilka (Arch. orient.).

Studiem ostrak se zabývá zvláště dr. J. Černý, spíše však ostrak spadajících v obor orientalistiky. Podobně i práce našich odborníků světového jména, jako prof. B. Hrozného a ostatních jsou předmětem orientalistiky a egyptologie.

III.

P a p y r o l o g i e a N o v ý z á k o n.

Přínos papyrologie pro poznání a studium helenistické kultury jest nesmírný. Řecké papyry, mající časové rozpětí celého tisíciletí, staly se ještě více než nápisy (epigrafika) historickým pramenem velmi bezprostředním a věrným. Papyrologie se stala pomocnou vědou filologie, zvláště *κοινή*; dále historie, když ukázala skutečnou fysiognomii Egypta ptolemajského, římského nebo byzantského; rovněž právních věd, a to svými doklady o právním postavení Egyptanů v říši římské, soudními akty atd., a v neposlední řadě *theologie*, zvláště *studia novozákonního*.

Pro biblistiku nemají význam pouze texty biblické, zejména pro studium Nového zákona mají důležitost i texty ostatní, protože nás přivádějí do přímého styku s duší, myšlením a denním životem lidí z doby rodícího se křesťanství.

Tisíce textů osvětlilo gramatické i stylistické zvláštnosti *κοινή* a tak přispělo k lepšímu porozumění řeči LXX a řeckého Nového zákona. Jak papyrologie přispěla k poznání *κοινή*, nejlépe ukáže srovnání gramatik na př. Blassovy z r. 1896 a P. Abela,⁶⁴⁾ anebo prvního vydání Blassovy gramatiky s jejím vydáním šestým.⁶⁵⁾

⁶⁴⁾ Grammaire du grec. biblique. Paris 1927.

⁶⁵⁾ Blass-Debrunner, F. Blass' Grammatik des neutestamentlichen Griechisch. Göttingen 1931.

I neliterární, dokladové papyry, týkající se denního života malého člověka řeckořímského světa, nejsou bez významu zvláště pro novozákonní exegesi. Vždyť jsou to památky po lidech, kteří svými životními podmínkami a myšlením byli blízcí lidem, k nimž mluvil Kristus a apoštolové, zvláště Pavel z Tarsu. V dopisech, jež nikdy nebyly určeny pro veřejnost, jeví se život prostého antického člověka tak, jak byl. Jsou to vlastní svědectví malých lidí. Sedláci, řemeslníci, vojíni a matky mluví k nám po staletích o svých starostech a pracích. V těchto dopisech, soudních aktech, různých smlouvách a kvitancích, určených k zapomenutí a náhodou objevených, jest zachycen denní život oněch prostých lidí, jak by žádný spisovatel nám ho nebyl zachoval. A ne jeden takový pohled do života lidí doby Kristovy a Pavlovy, a byli to hlavně drobní, prostí lidé, jimž byla určena katechese Kristova a kázání apoštolů, osvětlil mnohé dosud temné místo Nového zákona, zvláště listů Pavlových. Několik příkladů, ukazujících, kterak papyry přispěly k osvětlení listů sv. Pavla, uvedl již v ČKD dr. J. Miklík. Upozorňuji pouze na dva, známé čtenářům ČKD. V r. 1928 na str. 997 ukázal dr. Miklík na spojitost mezi křížem a obrazem apoštolo-
vým v Kol. 2, 14: »Smazal dlužní úpis, přibiv jej na kříž.« Spojitost osvětlily papyry. Z nich se dovídáme, že přes zaplacený účet se mělo udělati písmeno χ ($\chi\rho\acute{\alpha}\zeta\epsilon\upsilon\upsilon$) Také Bůh prohlásil osudný dluhopis za vyrovnaný tím, že přes něj udělal písmeno X — symbol kříže Kristova.

Mnoho bylo psáno o katalozích hříchů u sv. Pavla. Opět papyry osvětlují poněkud otázku, jak ukázal r. 1930 v ČKD (str. 267) též autor. Z papyrů se dovídáme, že v době Pavlově existovala hra, která se těšila velké oblibě. Její podstaty přesně neznáme. Víme jen, že se skládala z prkna, na kterém byla napsána jména různých hříchů. Jednotliví hráči losovali, která neřest na každého z nich připadá. Dva z těchto seznamů se shodují úplně s katalogy Pavlovými. Doklad, jak katechese Pavlova byla životní a že jistě řála do živého u těch, jimž byla adresována.

Tato malá ukázka snad stačí za příklad přínosu papyrologie pro studium Nového zákona.

Avšak největší zájem biblistů byl vždy obrácen k papyrům s vlastními textem biblickým. Mohlo se předpokládati, že nalezené texty budou starší, než text základních biblických ko-

dexů ze 4. a 5. stol. Až do r. 1930 byl však počet biblických papyrů (novozákonních) nepatrný a zpravidla papyrus obsahoval jen několik veršů některé knihy. Jak bylo ukázáno v historickém přehledu papyrusových nálezů, nejvíce biblických papyrů bylo nalezeno při vykopávkách v Oxyrhynchu. Zde také v r. 1904 byl nalezen fragment listu k Židům, který až do nedávna byl nejdelším novozákonním papyrem (P¹³) a obsahoval téměř jednu třetinu této epištoly. Teprve v r. 1930 byly naděje biblistů splněny vzácným nálezem biblických papyrů Chester Beatty, jimiž skutečně text Nového zákona byl o celé století přiblížen k originálům novozákonních knih. Dnes, kdy zásluhou F. Kenyona novozákonní část papyrů byla publikována, možno si již učiniti úsudek o významu těchto papyrů pro Nový zákon.

P a p y r y C h e s t e r B e a t t y.

H i s t o r i e n á l e z u.

Na jaře r. 1930 nabízeli obchodníci starožitnostmi v Kahýře německému učenci dru Karlu Schmidtovi řecké papyry s biblickým textem. Schmidt poznal, že se jedná o papyry velmi staré a vzácné, avšak pro požadované fantastické sumy nemohl nic koupit. V téže době byly nabízeny papyry řediteli německého archeologického Institutu v Kahýře prof. H. Junkerovi, který pro vídeňskou národní knihovnu několik fragmentů zakoupil. Papyry vzbudily ve Vídni pozornost ředitele H. Gerstingera pro své stáří i sdělení, že existuje ještě větší počet fragmentů u obchodníka. Bylo pátráno po osudu ostatních papyrů, avšak obchodník sdělil prof. Junkerovi, že již jiný Evropan papyry koupil a odvezl do Anglie.

Za několik měsíců se objevila v Times (19. 11. 1931) sensační zpráva ředitele a prvního knihovníka Britského musea F. Kenyona, že známému soukromému sběrateli A. Chester Beattymu se podařilo zakoupit staré vzácné biblické papyry, jejichž publikací byl pověřen F. Kenyon. Když pak zaslal Kenyon do Vídně fotografii z kodexu evangelia sv. Matouše, ukázalo se, že londýnské fragmenty prvního evangelia a vídeňské fragmenty téhož evangelia jsou týmž kodexem a proto stejného původu. Další větší část papyrů se ještě dostala do majetku university michiganské. Možno tedy mluvit o velikém štěstí, že nález nebyl ještě více rozkousko-

ván. Svůj slib, že papyry budou co nejdříve publikovány, Kenyon také splnil.⁶⁶⁾ Ke konservaci byl povolán berlínský dr. Ibscher a již v r. 1933 vychází první svazek jako úvod k papyrům a fotografické ukázky z každého ze dvanácti kodexů. Kenyon publikoval nejdříve papyry novozákonní a ve svazku epištol Pavlových i onu část epištol, která jest v majetku michiganské university, kterou již dříve uveřejnil prof. H. A. Sanders.⁶⁷⁾ Fragment vídeňský publikoval H. Gerstinger.⁶⁸⁾

M í s t o n á l e z u.

Zůstane asi navždy záhadou, odkud nález pochází. Sebakhin, domorodí nálezci i obchodníci mají zájem o to, aby nálezy co nejvíce utajili, a což je ještě horší, aby nálezy z důvodů obchodních rozkouskovali. Tak se stalo i s papyry Chester Beatty. Podle Kenyona místem nálezu bylo nejpravděpodobněji okolí Fajjúm. Místo nálezu jest však asi jinde, než v horním Egyptě, protože jeden z obchodníků prozradil K. Schmidtovi, že místo nálezu jest hledati severně od silnice, která spojuje 'Alalme (na východním břehu Nilu) a klášter sv. Antonína a Pavla při Rudém moři (někde u Atfih, bývalé Aphroditopolis), tedy v krajině, kde ve starověku bylo velmi mnoho klášterů. Schmidtovi se ještě podařilo zjistiti, že papyry prý byly nalezeny v jedné nebo několika hliněných nádobách na starém koptickém hřbitově. Zprávy domorodců však nejsou vždy naprosto spolehlivé. Z tohoto udání možno učinit některé závěry. Papyry jsou nejspíše zbytkem křesťanské »genizach«, kam upotřebené rukopisy byly uloženy po pořízení kopií pergamenových. To by také nasvědčovalo původnímu liturgickému určení kodexů. Protože kniha Henochova a starokřesťanská homilie, rovněž nalezená mezi biblickými papyry, podle paleografických známek jest až ze 4. nebo 5. stol., byly kodexy v nádobě uloženy do země až po této době.

⁶⁶⁾ The Chester Beatty Biblical Papyri, fasc. 1—5, London (1933 až 1936).

⁶⁷⁾ A Third-century Papyrus Codex of the Epistles of Paul. Ann Arbor, University of Michigan Press, 1935.

⁶⁸⁾ Ein Fragment des Chester Beatty-Evangelien Kodex in der Papyrusammlung der Nationalbibliothek zu Wien (P. Graec. Wind. 31974). Aegyptus 13 (1933) p. 67—72.

O b s a h a s t á ř í k o d e x ů.

Bylo nalezeno celkem jedenáct kodexů, z nichž 8 obsahuje knihy starozákonní, 3 kodexy knihy novozákonní a poslední z nich apokryfní knihu Henochovu a starokřesť. homilii, kterou prof. Campbell Bonner z Michigan označil jako dílo Melita ze Sard.

Ze Starého zákona byly nalezeny dva kodexy s textem Genese, jeden asi z první poloviny 4. stol., druhý z konce stol. třetího. Kodexy mají zvláštní význam pro textovou kritiku, protože obsahují části, nedochované v rukopise Vatik. a Sinajském.

Třetí kodex, obsahující části z Numeri a Deuteronomia, jest asi nejstarší z celého nálezů. Snad dokonce z první poloviny druhého století.

Čtvrtý kodex, zlomky z Isaiáše, jest asi z první poloviny třetího stol.

Z pátého kodexu se zachoval pouze jeden list z proroka Jeremiáše, pravděpodobně z konce 2. nebo počátku 3. stol.

Kodex šestý obsahuje fragmenty z Ezechiela, Daniele a knihy Esther. Původně se domníval Kenyon, že se jedná o kodexy dva, ale studiem nových zlomků, které získala universita v Princeton, se ukázalo, že se jedná o kodex jeden, psaný dvojí rukou. Týž papyrolog klade kodex do první poloviny třetího století. Poslední starozákonní kodex, pravděpodobně ze stol. 4., obsahuje zlomky z knihy Ecclesiasticus.

Zvláště významné jsou kodexy novozákonní, a proto také Kenyon, aby vyšel vstříc zájmům badatelů, publikoval je dříve než kodexy starozákonní. Již spojení čtyř evangelií v jeden celek (neměli jsme dosud žádného dokladu pro toto spojení před 4. stol.), jest velmi důležité pro historii kánonu.

První kodex, označený jako P⁴⁵, obsahuje Evangelia a Skutky apoštolské. Z původních asi 110 listů se zachovalo pouze 30 listů, a to 2 ze sv. Mt., 6 ze sv. Mr., 7 ze sv. Lk., 2 ze sv. Jana a 13 ze Sk. ap. I se zlomkem vídeňským zachovaly se tyto části:

Mt. 20, 24—32; 21, 13—19; 25, 41—26, 39 (Viedeň).

Mk. 4, 36—40; 5, 15—26, 38—43; 6, 1—3, 16—25, 36—50; 7, 3—15, 25—37; 8, 1, 10—26, 34—38; 9, 8, 18—31; 11, 27—33; 12, 1, 5—8, 13—19, 24—28.

Lk. 6, 31—41, 45—49; 7, 1—7; 9, 26—41, 45—62; 10, 1, 6—22, 26—42; 11, 1, 6—25, 28—46, 50—54; 12, 12, 18—37, 42—59; 13, 1, 6—24, 29—35; 14, 10, 17—33.

Jan. 10, 7—25, 31—42; 11, 10, 18—36, 43—57.

Sk. ap. 4, 27—36; 5, 10—20, 30—39; 6, 7—15; 7, 2, 10—21, 32—41, 52—60; 8, 1, 14—25, 34—40; 9, 6, 16—27, 35—43; 10, 2, 10—23, 31—41; 11, 2—14, 24—30; 12, 5, 13—22; 13, 6—16, 25—36, 46—52; 14, 3, 15—23; 15, 2—7, 19—26, 38—41; 16, 4, 15—21, 32—40; 17, 6—17.

Kodex je psán čitelným rukopisem; písmo je čtverhranné, nakloněné napravo, bez přehnaných forem charakteristických písmen. Jeví prostotu, vlastní římské periodě. Rukopis se hlásí rázem písma do období prvních dvou století, jež jsou charakterisována malými, čtverhrannými písmenami, a do periody byzantské s většími a drsnějšími typy. Z těchto paleografických důvodů položil Kenyon rukopis do 3. stol., a to spíše jeho první poloviny. Totéž učinili nezávisle i H. I. Bell a dr. W. Schubart. Tak byla zmenšena časová vzdálenost mezi originálem a nejstarší kopií Evangelii a Skutků apoštolských o celé jedno století. S hlediska textové kritiky jest nutno studovati každou knihu odděleně. Zlomky z evangelia sv. Matouše jsou příliš nepatrné, takže z nich nelze činiti jistých závěrů. Papyrus nemá zvláštní příbuznosti se skupinou B, spíše se blíží ke kodexům D a Θ .

Evangelium sv. Marka prozrazuje silnou příbuznost se skupinou caesarejskou, která pro evangelium jest představována hlavně rukopisy W, Θ a minuskulními 1 a 13. Největší příbuznost má papyrus s W.

V evangeliu sv. Lukáše se papyrus blíží nejvíce ke skupině neutrální, k rukopisům B, pak L a konečně k \aleph .

U sv. Jana jest nejvíce společných čtení s D, pak s \aleph B, Θ , W.

Skutky apošt. se blíží nejvíce skupině kodexů \aleph , A, B, C.

Nových, význačných čtení kodex nepřináší a v podstatě potvrzuje správnost textu moderních kritických vydání.

Nejúplnější a nejzachovalejší je druhý novozákonní kodex, kodex listů sv. Pavla, označený jako P⁴⁶. Podle stránkování měl kodex původně 104 listy, z nichž se zachovalo 86 listů. Byl to kodex o jedné složce (všechny listy byly na sebe položeny a pak

přeloženy). Ztratilo se z něho sedm prvních listů, sedm listů jim odpovídajících a pak listy 9, 10 a jim zase odpovídající listy 95 a 96. Kodex obsahoval listy v tomto pořadí: K Římanům, Židům, 1 a 2 ke Korintským, k Efeským, Galatským, Filipským, Koloským, 1 a 2 k Thessalonickým. Na ztracených listech byly tyto části epištol sv. Pavla, jež se nedochovaly: Řím. 1, 1—5, 17; 6, 14—8, 15; 1 Thes. 2, 3—5, 5; 2 Thes. a snad listy pastýřské. Jest stále ještě problémem, co obsahovalo sedm posledních listů kodexu, jejichž existence jest zaručena sedmi listy na počátku rukopisu. Jest nepravděpodobné, že je písař nechal nepopsané, zvláště když čím dále ke konci rukopisu písmena stlačuje. Protože sedm listů na zbývající epištoly nedostačuje, domnívá se Sanders, že epištola k Titovi v listě nebyla a listy k Timotheovi jen ve zkrácené formě. Přijatelnější jest názor P. Lagrange, že písař spíše tři listy přidal, aby mohl opsati všechny pastorální epištoly.⁶⁹⁾

Významné jest položení listu k Židům ihned za list k Římanům. Ať již důvodem k tomuto čestnému položení epištoly byla důležitost v té době jí připisovaná, nebo snad důvod materiální (její délka), jest jisto, že v této době nebylo pochybováno o její pravosti.

Rovněž položení doxologie z listu k Římanům (16, 25—27) jest charakteristické. Doxologie, která v nejstarších rukopisech jest ke konci 16. kap., a v četných rukopisech ke konci kap. 14., jest zde položena ke konci kap. 15.

Podle úsudku nejlepších paleografů jest kodex ze 3. stol., a to spíše z jeho první polovice.

Čtení kodexu se blíží více alexandrijské skupině, představované kodexy A B, než skupině západní (kodexy D F G), třebaže jsou určité shody s touto druhou skupinou (zvláště v 1. k Římanům).⁷⁰⁾

Třetí novozákonní kodex P⁴⁷ obsahuje 10 listů z Apokalypse sv. Jana. Písmo je hrubšího charakteru, bez nároků na kaligrafii. Písmena jsou vzpřímená, střední velikosti a spíše rázu římského než byzantského. Paleografie nasvědčuje 3. stol., podle Kenyona druhé jeho polovině, podle Wilckena spíše polovině první.

⁶⁹⁾ Revue Bibl. 44 (1935) p. 625 s.

⁷⁰⁾ Kodex Pavlových epištol i s částí michiganskou vydal F. Kenyon, The Chester Beatty biblical papyri. Fasc. III. Supplement. Pauline Epistles. London 1936.

Jest zachován text Zjevení od 9, 10—17, 2, avšak na hořením konci každého listu chybí 1.—4. řádek.

Textově potvrzuje nový rukopis věrnost našich manuskriptů. Korekce některých kritiků v papyrech nemají opory. Je to text spíše kratší se snahou po linguistické uhlazenosti, který se spíše kloní ke čtyřem nejstarším unciálním manuskriptům (N A C P) než ke skupině, kterou vede O46 anebo k textu přijatému. Text jest nejbližší N a C, pak P; poněkud dále má k A.

Konečně získal ještě Beatty 8 listů a 2 fragmenty a universita v Michigan 6 listů z apokryfní knihy Henochovy a starokřesťanské homilie. Kodex apokryfu, který obsahuje 97—107. kapitolu z Henochovy knihy, jest významný, protože se jedná o první řecký manuskript, který byl tak populární ve starověku. Rukopis jest drsný a písařova znalost řečtiny nedokonalá, takže rukopis jest data pozdějšího než papyry s textem biblickým. Kenyon klade papyrus do čtvrtého anebo počátku pátého století.

V ý z n a m p a p y r ů C h e s t e r B e a t t y.

a) Pro historii knihy: Potvrdily hypotézu, že křesťané ještě před 4. stol., již ve 2. stol. začali užívatí místo svitku knihy.

b) Pro kánon Nového zákona: Ukázaly velmi rané spojení čtyř evangelií v jeden celek (což by u závitku pro přílišnou délku bylo těžko možné). Dokázaly, jaké vážnosti se na východě těšila epištola k Židům.

c) Pro textovou kritiku: Dokázaly věrnost a spolehlivost novozákonního textu a zmenšily časovou vzdálenost mezi originálem a první kopií o celé století. Textový problém papyrů jest ještě stále předmětem studia kritiků; podrobnější rozbor textu těchto nových rukopisů bude uveřejněn autorem této studie v Dědictví sv. Prokopa t. r.

Papyry Chester Beatty vzbudily pro svůj rozsah i stáří pochopitelný rozruch v celém vědeckém světě.

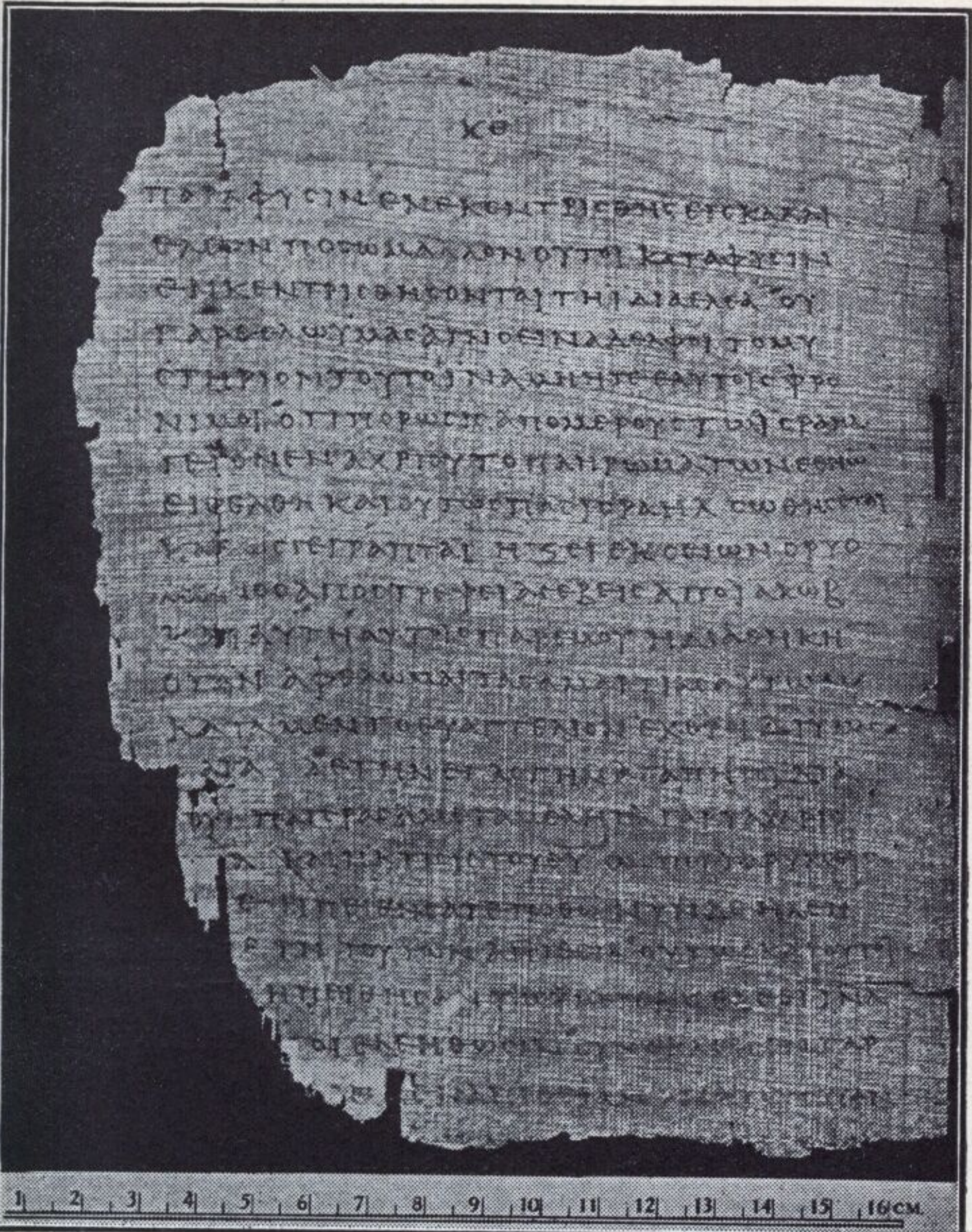
Podobný rozruch vzbudila před nedávnem publikace jiného novozákonního papyru, totiž fragmentu z 18. kapitoly evangelia sv. Jana. Fragment vzbudil mimořádný rozruch, protože jest nejstarším novozákonním textem, který vůbec máme. O nálezu bylo již zde psáno r. 1936 (str. 169—72). Připomínám pouze nejhlavnější. Text zlomku jest z 18. kap. sv. Jana (Pán Ježíš před Pilátem). Fragment, který jest popsán recto i verso, je

tedy zbytkem kodexu. Na přední straně jest verš 31—33, na zadní 37—38. Byl nalezen v okolí Fayûmu neb Oxyrhynchu a podle svědectví nejlepších papyrologů (Kenyon, Schubart, Bell) pochází z první poloviny 2. století, tedy z doby před rokem 150. Fragment má nesmírný význam pro původ a autoritu 4. evangelia, neboť potvrzuje svědectví tradice, že evangelium vzniklo koncem prvního století. Uplynulo pouze několik desetiletí a evangelium, které vzniklo v Asii jako jedna z nejpřednějších kanonických knih, jest již čteno, uznáváno a přepisováno v Egyptě! Textově i tento nejstarší fragment znovu potvrzuje věrnost a spolehlivost našeho dnešního textu.

Nejnovější novozákonní papyrus, který byl publikován a vzbudil zájem pro svůj rozsah, jest papyrus, obsahující části prvních šesti kapitol evangelia sv. Lukáše; byl uveřejněn autorem tohoto článku v prvním čísle *Revue biblique* z letošního roku (1—22). Menší část papyru byla již známa dříve jako P⁴. Papyrus byl nalezen již r. 1880 v Koptos v Horním Egyptě. Byl nalezen zároveň se dvěma traktáty Filona Alex. v koženém pouzdře. Rukopisy koupil v Luksoru P. Scheil a v roce 1892 publikoval Filonovy traktáty a část evangelia.⁷¹⁾ Větší část evangelia však jeho pozornosti unikla (byla slepena s koženým pouzdrem). Při studiu papyrů v Národní bibliotéce v Paříži, kde jest rukopis nyní uložen, podařilo se mi přečísti a doplniti dosud neznámou, větší část tohoto významného biblického papyru. Zaslal jsem fotografie F. Kenyonovi a jiným papyrologům, kteří položili papyrus do 4. stol., a to spíše do jeho první poloviny. Prof. Collart ze Sorbonny nevyklučuje dokonce stol. třetí. Papyrus jest psán menším, majuskulním písmem na obou stranách, takže jest zbytkem kodexu. Bohužel, jest značně poškozen; z některých kolon zbyly jen nepatrné zlomky, takže četba a doplnění textu bylo tím velmi ztíženo. Text zase potvrdil spolehlivost dnešního textu a blíží se přímo nápadně textu kodexu vatikánského. Po papyrech Chester Beatty s P¹³ je to největší novozákonní biblický papyrus.

Doufejme, že těmito nálezy řada tak významných biblických objevů není uzavřena a že tajemná půda Egyptu nám připraví ještě nejedno překvapení.

⁷¹⁾ *Mémoires de la Mission archéologique française au Caire. Tome IX, 1893, fasc. 2.*

Ukázka z papyrů Chester Beatty.

Stránka z části listu sv. Pavla k Římanům (11, 24—32). Zachováno 21 řádek, dolní část papyru je ztracena. Jak patrně z nadpisu ΚΘ byla to 29. stránka.

Stoček jest majetkem dr. Karla Šimečka, prof. v Brandýse n. L.

Seznam nejdůležitějších publikací papyrů :

P. A m h. The Amherst Papyri I-II, by B. P. Grenfell and A. S. Hunt, London 1900—1901.

B G U. Aegyptische Urkunden aus den Kgl. Museen zu Berlin . . . Griech. Urk. I—IV, Berlin 1895—1922.

C P R. Corpus Papyrorum Raineri. Vol. I. Griech. Texte. Wien 1895.

P. E l e p h. Elephantine Papyri (Sonderheft zu BGU) O. Rubensohn. Berlin 1907.

P. F a y. Fayûm Towns and their Papyri, by B. G. Grenfell, A. S. Hunt, and D. G. Hogarth, London 1900.

P. F i o r. Papiri Fiorentini, pubblicati . . . sotto la direzione di D. Comparetti e G. Vitelli, Milano 1906—15.

P. H e i d. Heidelberger Papyrus-Sammlung, Vol. I (Die Septuaginta Papyri und andere altchristliche Texte), A. Deissmann, Heidelberg 1905.

P. H i b. The Hibeh Papyri I., by P. B. Grenfell and A. S. Hunt, London 1906.

P. L o n d. Greek papyri in the British Museum, edited by F. Kenyon, H. I. Bell, London 1893—1917.

P. M i l. I Papiri Milanesi, vol. I, fasc. I. Milano 1928.

P. O x y. The Oxyrhynchus Papyri, edited with translations and Notes. Vol. I—IV ed. Grenfell-Hunt. VII—IX ed. Hunt. X—XV ed. Grenfell-Hunt. XVI ed. Grenfell-Hunt-Bell. XVI—XVII. ed. Hunt. London 1898—1927.

P. P e t. The Flinders Papyri. J. P. Mahaffy I—III. Dublin 1891—1905.

P. R y l. Catalogue of the Greek Papyri in the John Rylands Library, by A. S. Hunt etc. I—II, Manchester 1911—15.

P S I. Papiri greci e latini. Pubblicazioni della Società italiana per la ricerca dei Papiri greci in Egitto, I—X, Firenze 1912—32.

P. T e b. The Tebtunis Papyri, edited by Grenfell-Hunt-Smyly-Goodspeed, I—II, London 1902—7.

Literatura.

Z bohaté literatury papyrologické, již bylo k této práci použito, jsou k jednotlivým dílům uvedena pouze díla nejvýznačnější a nejnovější. Některá díla byla již citována ve článku pod čarou.

Literatura k I. dílu:

Collomp P., La Papyrologie, dans Publications de la Faculté des Lettres de l'Université de Strasbourg 1927.

Deissmann A., Papyrus und Papyri (Real. Encykl. für prot. Theol. und Kirche, 14) 1904 (667—675).

Hunt A., Papyrology (The Encyclopaedia Britannica, 14 ed. 1929, tom. XVII, p. 243—246).

Kenyon F., Books and Readers in ancient Greece and Rome. Oxford. 1932.

Levesque E., Papyrus (Dict. de la Bible, tom. IV. col. 2079—84) Paris 1908.

Lewis Naphtali, L'Industrie du Papyrus dans l'Égypte Gréco-Romaine. Paris 1934.

Mitteis L.—Wilcken U., Grundzüge u. Chrestomathie der Papyruskunde. Leipzig-Berlin 1912.

Norsa Medea, Papirologia (Enciclopedia Italiana, t. XXVI, 1935, p. 257—63).

Papyri und Altertumswissenschaft, Vorträge des 3. Intern. Papyrologentages in München vom 4 bis 7 September 1933. München 1934.

Preisendanz K., Zur Papyruskunde (Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Leipzig 1931, t. I, p. 300—331).

Schubart W., Einführung in die Papyruskunde, Berlin 1918.

Schubart W., Papyruskunde (Einleitung in die Altertumswissenschaft, herausgegeben von H. Gercke u. E. Norden. Bd. I. 1927).

Thompson E., Papyrus (The Encyklopaedia Britannica, 14. ed. 1929, tom. XVII, p. 246—248).

Literatura ke II. dílu:

Nejlepší a nejdůkladnější přehled o místech nálezů papyrů i o papyrologii v jednotlivých zemích od prvních počátků papyrologie až do r. 1933 podává kniha K. Preisendanze: Papyrusfunde und Papyrusforschung, Leipzig, Hiersemann, 1933.

Literatura k dílu III.:

Větší studie o papyrologii a Novém zákoně ještě napsána nebyla. O gramatickém významu papyrů pro Koiné pojednávají všechny gramatiky biblické řečtiny (Abel, Blass-Debrunner, Boatti, Moulton-Milligan, Radermacher, Robertson, Sacco, Vajs, Viteau, Winer) a zvláště studie Ad. Deissmanna.

Katalogy novozákonních papyrů možno nalézt u C. R. Gregoryho (Die griechischen Handschriften des N. T. Leipzig, 1908), E. Dobschütze (E. Nestle's Einführung in das griech. N. T. 4. ed. Göttingen 1923) a v Zeitschr. für die neutest. Wiss. v roč. 23, 25, 27 a 32.